ARHITEKTA INDRIĶA BLANKENBURGA PROJEKTĒTĀ ĻAUDONAS LAUKSAIMNIECĪBAS SKOLAS ĒKA

INDULIS ZVIRGZDIŅŠ*

Madonas Novadpētniecības un mākslas muzejs

Kopsavilkums. Ļaudonas divgadīgās lauksaimniecības skolas būvplāns (1923), jādoma, ir pirmais Rīgas Politehniskā institūta 1913. gada absolventa arhitekta Indriķa Blankenburga (1877–1944) darbs mācību iestāžu projektēšanā. Tā gan nebija jaunceltne, bet nama rekonstrukcija, pārbūve pēc ugunsgrēka, tomēr te varam atrast atsevišķus elementus, kas izmantoti arī vēlākās jaunbūvēs. Izglītībai ēka kalpoja vairāk nekā pusgadsimtu. Raksts veltīts celtnes vēsturei, pieminēti arī daži citi I. Blankenburga būvplāni Madonā.

Atslēgas vārdi: Indriķis Blankenburgs, Ļaudonas lauksaimniecības skolas projekts.

Ievads

Arhitektu Indriķi Blankenburgu (1877–1944) pazīstam un atceramies kā daudzu Latvijas Republikas skolu ēku projektētāju. No 1924. gada augusta viņa oficiālais amats bija Latvijas Republikas Izglītības ministrijas Būvtehniskā biroja vadītājs [1]. Iepriekš divus gadus strādāts Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrībā, tur izstrādāts arī Ļaudonas lauksaimniecības skolas būvprojekts.

Lielāku pieprasījumu pēc lauksaimniecības zināšanām Latvijas Republikas pirmajos gados sekmēja agrārreforma – daļa agrāko bezzemnieku, kalpu kļuva par patstāvīgiem zemes īpašniekiem un saimniekiem, kam pašiem bija jāpieņem lēmumi par lauku darbu organizēšanu. Tika dibinātas jaunas lauksaimniecības vidusskolas un arī divgadīgās lauksaimniecības skolas. Pēdējās bija paredzētas profesionālo prasmju un zināšanu papildināšanai pamatskolu beigušajiem. Daļa no tām bija ar

* Korespondējošais autors.

E-pasts: i.zvirgzdins@madona.lv

šaurāku specializāciju – biškopība, dārzkopība, lopkopība, mājturība. Jaunajām mācību iestādēm vajadzēja jaunas telpas, visbiežāk tām gan atvēlēja agrākos muižu centrus.

Ļaudonā apstākļi veidojās citādāk [2]. Te bija centrs luterāņu un pareizticīgo draudzei, tādējādi 19. gadsimta beigās darbojās abu konfesiju pagasta un arī draudzes skolas. Luterāņu draudze tolaik aptvēra četrus pagastus – Ļaudonu, Ļaudonas Odzienu (1925. gadā pārsaukta par Mētrienu), Sāvienu un Saikavu. Draudzes skolā ar divu gadu apmācību uzņēma obligāto pagastskolu beigušos, 20. gadsimta sākumā mācību maksa bija 10 rubļu gadā. Skola atradās 1856. gadā celtā koka vienkārtu ēkā ar jumta izbūvi, pēc vietējās muižnieces vārda tā saukta par Emīlijas skolu. Vēlāk uzbūvēts arī neliels ķieģeļu nams skolotājam, kas vienlaikus bija arī draudzes ērģelnieks. 1901. gada pavasarī luterāņu draudzes skola nodega. Draudzes padome nolēma nevis atjaunot ugunsgrēkā celtušo namu, bet gan piecelt pagarinājumu skolotāja dzīvojamajai mājai. Tur izveidoja divas klašu telpas, trīs nelielas guļamistabas, arī saimniecības telpas, tajā skaitā virtuvi, jo skolā darbojās kopgalds. Četras telpas ēkā joprojām bija atvēlētas skolotāja un tā palīga dzīvošanai. Rudenī sākās mācības, par skolotāju tika pieņemts Pleskavas skolotāju semināra absolvents Augusts Nesaule (1874–1971), kurš iepriekš piecas ziemas strādājis Dzērbenē. Pēc 1918. gada skola būtībā pārtapa par Ļaudonas pagasta pamatskolu, ēka gan palika draudzes īpašums, arī sadzīvē to joprojām sauca par draudzes skolu. 1921. gada 27. aprīlī skolas virtuvē vārītas pusdienas 72 audzēkņiem.

Diena bijusi vējaina, kādas dzirksteles no dūmvada iekritušas skaidu jumtā, tā izcēlies ugunsgrēks. Šoreiz ēka izdega daļēji, jo ārsienas un telpas norobežojošās šķērssienas bija no ķieģeļiem. Pamatskolēni jau pēc dažām dienām mācības turpināja citā ēkā. Draudzes padome sprieda, ko darīt ar izdegušo namu. Sarunās ar Ļaudonas lauksaimniecības biedrību vasarā nospriests, ka draudzes un biedrības kopdarbībā te varētu iekārtot lauksaimniecības skolu [3]. 1898. gadā dibinātā Ļaudonas lauksaimniecības biedrība jau 1905. gadā rosināja pastāvīgu lauksaimniecības ziemas kursu (savā ziņā skolas) atvēršanu Ļaudonā, tam saņemta arī Krievijas zemkopības ministra atvēle ar nosacījumu, ka mācības jānotur krievu valodā. Tas biedrību neapmierināja, tāpēc iecere netika īstenota [4]. 1921. gadā draudzes padomes priekšsēdētāja amatā strādāja advokāts Reinholds Lamsters (1883–1941?), lauksaimniecības biedrības priekšnieks bija Arvīds Brēmers (1871–1941), līdzrunātājs – arī Augusts Nesaule, kas tolaik reizē pildīja draudzes padomes darbvežakasiera un lauksaimniecības biedrības sekretāra amatus. Zemkopības ministrija draudzei atļāva ar vēlāku atmaksu izcirst apkārtnē lielāku daudzumu ēkas atjaunošanai nepieciešamo kokmateriālu. 18. septembrī Ļaudonā notika pirmais labdarības pasākums, lai vāktu līdzekļus

nodegušās celtnes atjaunošanai, tas deva 180 000 rubļu atlikumu [5]. 1922. gada sākumā noslēgts draudzes un Lauksaimniecības biedrības savstarpējs līgums. Tā galvenie punkti – palikušais mūra pirmais stāvs tiks papildināts ar otro, ēkā jāsaglabā dzīvoklis (trīs istabas un virtuve) draudzes ērgelniekam (A. Nesaulem). Kokmateriālus dod draudze, pārējos materiālus – biedrība, naudu celtniecībai gādā abas puses. Būvplānu gatavo ar Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrības starpniecību. Būvdarbi jābeidz līdz 1924. gada 1. augustam, biedrība tajā atvērs lauksaimniecības skolu, kas darbosies 25 gadus (līdz 1949./1950. mācību gada beigām), 1950. gadā draudze un biedrība vienosies par turpmāko skolas ēkas izmantošanu.

Ļaudonas lauksaimniecības skolas ēkas renovācija

Par atjaunojamās ēkas projektu rūpējās Ļaudonas Lauksaimniecības biedrība. Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrībā, kas savā ziņā bija vietējo biedrību koporganizācija, tolaik pastāvēja Būvtehniskais birojs. To vadīja Jānis Orleāns (1891–1986) [6]. Viņš 1909. gadā sācis mācīties RPI Arhitektūras nodaļā, studijas gan vairākkārt pārtrauktas un turpinātas Latvijas Universitātes Arhitektūras fakultātē, kuru J. Orleāns absolvēja 1935. gadā. Biroja arhitekts no 1922. gada jūlija līdz 1924. gada augustam bija Indriķis Blankenburgs. Abi arhitekti līdzdarbojās studentu korporācijā «Talavija». Ļaudonas «Glāznieku» saimnieks Arvīds Brēmers, arī pirmās Krievijas Domes deputāts, jau agrāk bija darbojies Lauksaimniecības centrālbiedrības valdē, tad nu viņš vērsās Būvtehniskajā birojā. 1923. gada 1. augustā Zemkopības ministrijas Lauksaimniecības departaments rakstīja Iekšlietu ministrijas būvvaldei: «Lauksaimniecības departaments paziņo, ka viņš neceļ iebildumus pret Ļaudonas lauksaimniecības skolas ēkas celšanu pēc Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrības Būvtehniskā birojā izgatavota plāna [7].» Vēstulei pievienoti I. Blankenburga sagatavotie zīmējumi, tie parakstīti, taču trūkst datējuma [8]. Domājams, vēstules sūtīšanas laikā jau notika ēkas būvdarbi Eduarda Lauges vadībā.

Sākotnēji izmantošanai plānoja atjaunojamās ēkas pirmo un otro stāvu, 30. gados skolai piemēroja jumta izbūvi trešajā stāvā. Tika paredzēta audzēkņu lielākās daļas dzīvošana kopmītnē. Pirmajā stāvā plānotas divas guļamistabas kopumā 28 zēniem, otrajā stāvā divās telpās izvietotos 32 meitenes, līdzās abos stāvos arī attiecīgas labierīcību telpas. Otrajā stāvā iezīmētas divas līdzīgas klašu istabas, katra ap 42 kvadrātmetriem. Draudzes un biedrības līgumā pieminētais dzīvoklis atradās pirmā stāva ziemeļu galā. Pretējā galā pirmajā stāvā bija vēl viens istabu skaita ziņā līdzīgs skolas direktora dzīvoklis. Savukārt

2018/2

otrajā stāvā bija skolas virtuve un ēdamzāle, vēl pāris mazākas telpas. Virtuvē gatavoja ēdienu audzēkņiem, reizē tā bija arī nodarbību telpa, jo meitenes apguva mājturības kursu, kas ietvēra ēdiena gatavošanu. Pir-majā stāvā saglabājās mūra sienas. Ēkā iebūvēja papildu durvju ailas, arī stiklotus vējtverus, savā ziņā verandas. Dienvidu stūrī atradās ieeja pag-rabā zem ēkas. Otrā stāva ārsienas bija no koka, apmestas ar javu. Ēkā bija piecas ieejas uz pirmo stāvu un divas kāpņu telpas uz otru, kā arī tālāk uz trešo stāvu. Bez vispārējās ērtības tā bija arī drošība iespējama ugunsgrēka gadījumā. Ziemeļu šķērssienu gar pagalma puses kāpņu telpu līdz pat jumtam bija no ķieģeļiem, tā kalpoja kā iekšējs ugunsmūris. Sākumā ēkai bija skaidu jumts, 30. gados to nomainīja ar skārda klājumu.

1. attēls.
Laudonas
lauksaimniecības
skolas ēkas
projekts [8].

2. attēls. Latvijas Lauksaimniecības
centrālbiroja Būvtechniskā
biroja vadītāja I. Blankenburga
pavadraksts Latvijas Republikas
iekšlietu ministrijas būvvaldei
ar lūgumu apstiprināt Lauksaimniecības
skolas projektu.
1923. gada 4. augusts [9].

Ziemeļu galā ieeja uz dzīvokli un arī otrā stāva kāpnēm veidota kā portāls ar pāris pakāpieniem un trīsstūrveida frontonu augšmalā. Divvērtņu pildīņu durvis gar sāniem rotāja no sienas izvirzīti pilistri. Savukārt ieeja uz kāpnēm no pagalma puses piesedza uz divām kolonām balstīts neliels trīsstūrveida jumtiņš, vēlāk arī to pārveidoja par stiklotu vējtveri. Kāpņu telpas izgaismoja logi ar noapaļotu augšmalu. Lodziņi jumta galos bija atgādinājums par tautas celtniecībā izmantoto brodiņu. Arhitekts otrā stāva līmenī plānoja ārsienu apmetumu ar izteiktiem dekoratīviem izvirzījumiem ap logiem un arī starp tiem. Dzīvē gan tas netika izpildīts, domājams, ierobežoto būvniecības izmaksu dēļ. Kā jau minēts, līdzekļus celtniecībai vāca labdarības pasākumos, izsoļu tirdziņos, koncertos un citādi.

Rikojumu par Ļaudonas lauksaimniecības skolas atvēršanu zemkopības ministrs parakstīja 1924. gada 27. augustā [10], nodarbības sākās oktobrī. Skolēni mācījās divus gadus, galvenokārt apgūstot speciālos priekšmetus. Gada mācību maksa audzēknim bija 20 latu, seši lati par dzīvi kopmītnē, jāgādā arī produkti kopgaldam. Trūcīgos no mācību maksas atbrīvoja. Parasti darbojās trīs skolotāji, divi no tiem – ar agromu izglītību, trešā gandrīz vienmēr bija sieviete mājturības apmācībai. Pedagogu algas nodrošināja Zemkopības ministrija, tā sedza arī skolas uzturēšanas lielāko daļu. Līdz Otrajam pasaules karam 14 izlaidumos skolu beidza 227 jaunieši.

1944. gada vasaras beigās pirms vācu armijas atkāpšanās Ļaudonas centrs lielā mērā tika iznīcināts, nodedzināts. Lauksaimniecības skolas nams saglabājās, taču nopostīta bija agrākā pagasta pamatskola. Tā nu rudenī agrākās lauksaimniecības skolas telpās sāka darboties septiņu klašu pamatskola. Drīz vien to pārveidoja par vidusskolu ar 11 klasēm. Kādreizējo apmēram 60 skolēnu vietā nu apmācāmo skaits pārsniedza 200. Skolā bija 11 klašu telpas, apvienots fizikas un ķīmijas kabinets, zāle, kurā pa laikam notika vingrošanas nodarbības, pionieru istaba, skolotāju istaba, jumta stāvā arī viens dzīvoklis. Šajā ēkā skola turpināja darboties līdz 1977. gadam, kad līdzās uzbūvēta jauna vidusskolas celtnie. Kopš tā laika Blankenburga projektētais nams stāv neizmantots [11].

3. attēls. Ļaudonas
lauksaimniecības skola.
20. gadsimta 30. gadi. [12].

Nobeigums

Arhitekta I. Blankenburga projektētās ēkas aplūkojamas arī Madonā. 1924. gadā Madonā, Skolas ielā 21, privātmājas celšanu pēc būvmeistara Eduarda Smurģa projekta uzsāka Madonas vidusskolas direktors Jānis Dobulis (1876–1965). 1925. gada rudenī viņš sāka strādāt Rīgā par Izglītības ministrijas vidusskolu direktora biedru, bet īpašumu Madonā saglabāja. Jāņa Dobuļa privātmājas saimniecības ēkas piebūvi projektēja Indriķis Blankenburgs (1933) [13]. Domājams, J. Dobulis izmantoja ministrijas darba kolēģa palīdzību. Māja Skolas ielā 21 stipri cieta kara darbībā 1944. gadā un drīz pēc tam tika nojaukta.

4. attēls. I. Blankenburga projektētā ēka Madonā, Saules ielā 15. 2017. gada martā [14].

Cits I. Blankenburga 1939. gada projekts īstenots Madonā, Vienības (tagad – Saules) ielā 15 [15]. Ēka uz ielu stūra celta koku tirgotājam Augustam Rocim. Pirmajā stāvā plānotas telpas četriem veikaliem, otrajā – divi dzīvokļi (īpašniekam un ārstam), tur arī ārsta pieņemšanas telpas. Pagrābtelpās paredzēta veļas mazgātuve, sakņu un malkas glabātuves. Pirmais stāvs – ķieģeļu mūris, otrais – apmūrēta stāvbūve.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

- [1] Korporācija Talavija 1900–1925–1965–2000, atbildīgais redaktors Raimonds G. Slaidiņš. Rīga: Elpa, 2000, 572. lpp.
- [2] Draudzes skolas skolotāja Augusta Nesaules rokraksts «Ļaudonas draudzes skolas – LPSR vidusskolas vēstures meti» (1962). Madonas Novadpētniecības un mākslas muzejs (MNM8022).
- [3] *Latvijas Sargs*, 1921. gada 30. jūlijs, Nr. 69, 2. lpp.
- [4] *Lauksaimniecības biedrības un viņu darbinieki*, Rīga, 1931., 57. lpp.
- [5] *Latvijas Sargs*, 1921. gada 25. oktobris, Nr. 243, 2. lpp.

- [6] Korporācija Talavija 1900–1925–1965–2000, atbildīgais redaktors Raimonds G. Slaidiņš. Rīga: Elpa, 2000, 583. lpp.
- [7] LVVA 6343. f, 8. apr., 192. l. 3.–5. lp.
- [8] LVVA 6343. f, 8. apr., 4. l., 4. lp.
- [9] LVVA 6343. f, 8. apr., 192. l., 2. lp.
- [10] Zemkopības ministra rīkojums Nr. 214. *Valdības Vēstnesis*, 1924, Nr. 197, 2. lpp.
- [11] Zvirgzdiņš, I. Skolā – par tās projektētāju. *Latvietis*, 2017, Nr. 456,
- [12] Ļaudonas lauksaimniecības skola. Madonas Novadpētniecības un mākslas muzeja krājums.
- [13] MNM37663:8.
- [14] I. Blankenburga projektētā ēka Madonā, Saules ielā 15, 2017. gada martā. I. Zvirgzdiņa foto.
- [15] MNM37666:11.

Arhitekta Indriķa
Blankenburga
projektētā
Ļaudonas
lauksaimniecības
skolas ēka

INDULIS ZVIRGZDIŅŠ, *Mg. hist.* (1996, University of Latvia), is a senior researcher at the Madona Museum of Local History and Art. His main academic interests include the history of Madona and Madona district. He is the author of many publications.

Address: 12 Skolas Street, Madona, LV-4801, Latvia

E-mail: i.zvirgzdins@madona.lv

Indulis Zvirgzdiņš

Ļaudona Agriculture School Building Designed by Architect Indriķis Blankenburgs

The construction plan of the *Ļaudona* Two-Year Agriculture School (1923) supposedly is the first project of an educational institution of the graduate of the Riga Polytechnic Institute (1913), architect *Indriķis Blankenburgs* (1877–1944). It was not a new building, but a reconstruction of the building after a fire, however, we can find some elements that had been used in the new buildings. The building was used for education for more than half-century. The article is devoted to the history of the building, also mentioning other buildings designed by *I. Blankenburgs*' projects in *Madona* city.

Keywords: *Indriķis Blankenburgs*, the project of *Ļaudona* Agriculture School.

Здание Ляудонской сельскохозяйственной школы, проектированное архитектором Индрикисом Бланкенбургом

Предполагается, что план строительства двухлетней Ляудонской сельскохозяйственной школы (1923) является первой работой выпускника Архитектурного отделения Рижского политехнического института (1913) Индрикиса Бланкенбурга (1877–1944). Это не была новостройка, здание нуждалось в реконструкции после пожара, однако, мы можем в проекте найти некоторые элементы, которые архитектор использовал в новостройках позже. Здание служило для образования более полувека. Статья посвящена истории здания, в ней также упоминаются некоторые другие проекты архитектора И. Бланкенбурга в Мадоне.

Ключевые слова: Индрикис Бланкенбург, проект Ляудонской сельскохозяйственной школы.